

CENTRES DE DRETS HUMANS: LA SEVA MISSIÓ I SERVEI

MIGUEL CONCHA MALO

Mèxic DF, Mèxic

Amèrica Llatina es caracteritza per allò comú i divers que alberga en els seus territoris. En moltes ocasions aquesta regió s'ha vist assotada per l'exploració, l'autoritarisme i la violència. No obstant això, durant la darrera meitat del segle passat, i el que portem d'aquest, els habitants d'Amèrica Llatina han experimentat un fort impuls de solidaritat des de baix, la qual cosa ens ha dut quotidianament a la construcció de mediacions històriques del Regne de Déu.

Hi ha algunes etapes clau que ens permeten identificar aquesta solidaritat. Primer, durant les dècades dels anys setanta i vuitanta, quan els moviments socials van lluitar per l'alliberament dels pobles. Aleshores, les dictadures sobretot militars eren una constant a la regió. Es va denunciar la sistemàtica violència d'estat dels règims contra les persones i els pobles: desaparicions forçades, execucions extrajudicials, tortura, amenaces, persecucions, exilis.

Després la regió va experimentar els dolorosos conflictes d'Amèrica Central, en els quals, a més de les violacions anteriors, es van desplaçar comunitats senceres, i es van generar milers de refugiats cap a Mèxic i els EUA, degut al clima polític tan violent que es va experimentar. Durant aquesta etapa el Socors Jurídic Cristià, fundat el 1975 pel jesuïta Segundo Montes Mozo, que va evolucionar fins a convertir-se més endavant en els Socors Jurídic de l'Arquebisbat de San Salvador, i posteriorment en Tutela Legal, va jugar un paper fonamental en l'acompanyament a víctimes de la repressió política.

El tercer període es relaciona necessàriament, amb les lluites pels drets polítics. Els moviments i organitzacions van apostar per consolidar institucions fortes i garants de les eleccions lliures dels governants. En moltes ocasions l'origen d'aquests moviments es va produir com a conseqüència dels constants i evidents frau electorals, la perpetuació en el poder d'un sol partit, o bé davant la frustració i el desencís que la classe política genera entre la ciutadania.

Una quarta etapa està relacionada amb la tasca

organitzativa de grups, col·lectius, comunitats i pobles per defensar els seus drets específics, així com contra la dictadura del capital i del mercat. A això, pot afegir-s'hi la lluita actual pel reconeixement, respecte, protecció i garantia per part dels estats dels drets econòmics, socials, culturals i ambientals (DESCA), ja que és ben sabut que grans corporacions es llancen sobre els béns comuns naturals de comunitats i pobles, amb la finalitat d'explotar-los, desposseir-los-en i lucrar-s'hi.

Durant tots aquests processos alliberadors, al llarg de més de cinc dècades, grups i col·lectius de persones han constituït espais organitzats per a la defensa i promoció dels DH en específic. I una de les seves funcions principals ha sigut d'entrellaçar vincles solidaris entre aquestes diverses organitzacions, tant nacionals com internacionals, que treballen per la causa de la justícia, alhora que assumir des de baix un treball per la pau i la dignitat de les persones, comunitats i pobles de la nostra regió.

Les organitzacions de DH sorgeixen aleshores des de diverses experiències. Unes, en conjunció amb inspiracions emanades de l'Evangeli de Jesús des de l'Església Catòlica. Altres, impulsades per altres Esglésies cristianes amb conviccions fortament ecumèniques. Totes, emmarcades en els compromisos de les Esglésies llatinoamericanes en la seva opció pels pobres, i en la recerca de la justícia que exigeix el seguiment de Jesús. A més de moltes altres arrelades en els processos de lluites d'alliberament de diverses organitzacions civils i socials. Cal senyalar que sigui quin sigui el seu origen i la seva inspiració, això no impedeix l'articulació entre elles per promoure els DH i defensar conjuntament casos i causes, com la lluita contra la tortura, la pobresa, el deteriorament del medi ambient, la corrupció, la impunitat i la criminalització de la protesta social. Ben al contrari, fa de la tasca de defensa dels DH un ric mosaic d'experiències i coneixements encaminats a l'alliberament.

És important ressaltar la participació d'alguns bisbes, sacerdots, religiosos i pastors en la conformació d'aquests organismes civils de DH. Alguns amb

el seu sol exemple van ser font d'inspiració. Altres van promoure, impulsar, donar suport o acompanyar aquests centres. Entre ells sobresurten Óscar Romero, Juan Gerardi, Leónidas Proaño, Samuel Ruíz, Sergio Méndez Arceo, Pere Casaldàliga, José María Pires, Tomás Balduino i Helder Cámara, entre d'altres.

En tot aquest temps, les organitzacions defensores de DH han experimentat un creixement quantitatiu, però també qualitatiu. S'han professionalitzat en la seva feina, amb una major consciència dels contextos econòmic, polític, jurídic i cultural en el qual el porten a terme. Han perfeccionat les seves anàlisis sobre les causes internes i externes que propicien en els seus països i a la regió les violacions als DH. Han anat articulant i desenvolupant cada vegada més les seves accions específiques en conjunció amb les lluites dels moviments que reivindiquen polítiques públiques amb perspectives de DH i canvis estructurals. Entreteixeixen propostes de canvis jurídics, polítics, econòmics i administratius per a la vigència dels DH. I incideixen en l'adopció d'instruments i en els mecanismes internacionals de protecció de DH, com ha estat el cas de la Convenció Interamericana sobre la Desaparició Forçada de Persones, entre d'altres, la qual no va poder ser possible sense la participació activa de la societat civil.

Aquestes organitzacions s'han multiplicat gràcies a la mateixa tasca de promoció d'aquests col·lectius, ja que augmenten les seves accions d'educació en DH, relacionades amb la documentació de casos, així com la construcció d'eines en matèria d'acompanyament a les víctimes, incrementant així informació que és testimoni fidel i fiable de la violència estructural a la qual se sotmet les persones i pobles.

Aquests Centres de DH es diversifiquen pels diferents drets als quals es dediquen les seves activitats. N'hi ha que promouen i defensen drets civils i polítics, i altres drets econòmics, socials, culturals i mediambientals. Altres organitzacions s'especialitzen en la defensa de DH de diversos grups de població, com dones, nenes i nens, pobles i comunitats indígenes, immigrants, periodistes, etc. En tots ells existeix la convicció que els DH, a més d'universals, són també de per si integrals, indivisibles i interdependents. I s'han caracteritzat per donar sobretot un acompanyament integral en els processos de presa de

consciència de l'opressió i en els processos de lluita per alliberar-se de la injustícia.

Entre els centres que han fet feina en l'àmbit llatinoamericà destaquen el Servei Pau i Justícia, amb presència a dotze països de la regió. A Argentina, l'Associació de Mares de la Plaza de Mayo; a Colòmbia, el Centre d'Investigació i Educació Popular; a Perú, la Coordinadora Nacional de DH, que és una xarxa que conjunta 81 organitzacions socials defensores de DH. A Mèxic tenim la Xarxa Nacional d'Organismes Civils de DH "Tots els Drets per a Totes i Tots", que interrelaciona els esforços de 74 organitzacions al país, i de la qual n'és part el Centre de DH "Fray Francisco de Vitoria OP", A. C. Tots aquests organismes, i més, de manera constant defensen DH mitjançant l'assessoria i l'acompanyament estratègic en els processos de denúncia de les violacions als drets de persones i pobles.

A aquests llocs de trobada i articulació en benefici de la dignitat, les persones poden acudir-hi amb confiança i esperança. Hi rebran una escolta atenta i una orientació estratègica, tant jurídica com política, relacionada amb la restitució dels drets que els van ser violentats. Són organitzacions que dia a dia cerquen caminar amb el poble, amb les i els exclosos. En resum, són signes del Regne, llum i sal per al món.

Un Centre de DH a Amèrica Llatina refereix un espai on s'entreteixeixen esforços col·lectius per a la defensa de la dignitat de les persones i pobles, i la recerca de pau i justícia. És un lloc des del qual s'alça la veu indignada davant l'abús del poder, i s'acompanya de manera solidària els grups que històricament han estat marginats i discriminats. S'aposta per la transformació d'una estructura deshumanitzant, i per un altre món possible. No s'entén la seva feina si no és en proximitat i en diàleg horitzontal amb les persones i la resta de col·lectius, compartint i intercanviant experiències que beneficiïn la construcció de subjectes socials de drets. Aquestes organitzacions defensores han estat un espai d'esperança i solidaritat, des d'on es generen propostes alternatives davant la profunda crisi civilitzatòria en la qual estem immersos.